

Hoge aantallen Drieteenstrandlopers (*Calidris alba*) op Schiermonnikoog in mei 2016

Klaas van Dijk

Veel natuurliefhebbers kennen Drieteenstrandlopers als de vogels die op de stranden van de Waddeneilanden achter de golven aanhollen. De soort behoort tot de groep van de steltlopers. Flink wat steltlopers vertonen tegenwoordig dalende populaties. Bij de Drieteenstrandloper is daar geen sprake van. Zo werden tijdens een hoogwatertelling op 21 mei 2016 maar liefst 8.612 exemplaren op Schiermonnikoog geteld. Dit was voor de auteur aanleiding om in een kort bestek enkele ontwikkelingen bij deze soort op een rij te zetten.

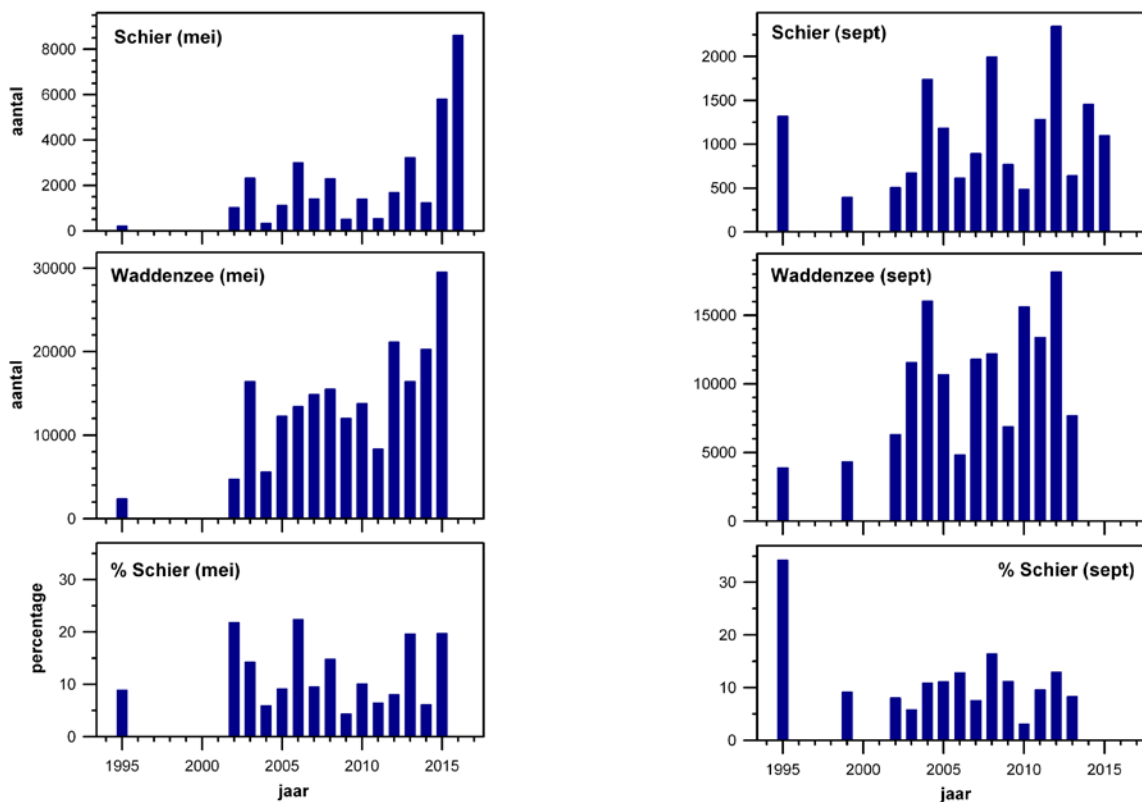
Inleiding

Drieteenstrandlopers broeden uitsluitend in hoog-arctische gebieden. Buiten het broedseizoen heeft de soort een wereldwijde verspreiding langs kusten van gematigde en tropische gebieden. Het voorkomen in Fryslân beperkt zich eveneens bijna uitsluitend tot het kustgebied. In de internationale Waddenzee worden al tientallen jaren systematische hoogwatertellingen uitgevoerd. Hierdoor is veel bekend over verspreiding en aantallen en over ontwikkelingen in de tijd. Zo werden eind juli 1972 bij een complete telling van de Nederlandse Waddenzee in totaal 1.750 Drieteenstrandlopers geteld waarvan 120 op Schiermonnikoog (hierna Schier genoemd) (Boere & Zegers 1974). Bij een complete telling begin september 1973 werden 3.320 exemplaren geteld waarvan 300 op Schier (Boere & Zegers 1975). We zien dat bij deze tellingen respectievelijk 7% en 9% van de vogels op Schier werd geteld. In deze jaren

werden de Noordzeestranden echter niet compleet geteld. Vermoedelijk waren de werkelijke aantallen in die tijd dus (wat) hoger. In deze bijdrage worden op basis van de hoogwatertellingen de ontwikkelingen beschreven van de aantallen in de maanden mei en september op Schier en in de Nederlandse Waddenzee voor de periode 1995-heden.

Materiaal en methode

De gegevens voor dit artikel zijn gebaseerd op aantallen die zijn geteld tijdens hoogwatertellingen in de Nederlandse Waddenzee. De methodiek van deze hoogwatertellingen is sterk gestandaardiseerd en is al vele decennia niet wezenlijk veranderd. Bij de hoogwatertellingen worden vogels geteld die zich rond hoogwater, ruwweg de periode tussen anderhalf uur voor hoogwater en anderhalf uur erna, op zogenaamde hoogwatervluchtplaatsen bevinden. De hoogwatertellingen vinden in principe plaats op

Figuur 1. Aantallen getelde Drieteenstrandlopers op Schiermonnikoog (boven) en in de Nederlandse Waddenzee (midden) tijdens hoogwatertellingen in de maanden mei (links) en september (rechts) voor de periode 1995-2016 (geen tellingen in de jaren met ontbrekende aantallen). In het onderste paneel staat het aandeel vogels op Schiermonnikoog tijdens deze tellingen.

een zaterdag rond het midden van de maand. Het tijdstip van hoogwater is regelmatig de oorzaak dat de telling in een ander weekend plaatsvindt. De hoogwatertellingen in de Waddenzee worden vanaf 1993 gecoördineerd door Sovon. Vanaf het begin van deze eeuw is er een vast telschema voor de hoogwatertellingen met vier vaste telmaanden (januari, mei, september en november) en met een vijfde telling in een wisselmaand. De totalen voor de Waddenzee zijn ontleend aan de jaarlijkse watervogelrapporten van Sovon (het totaal voor mei 2015 is een voorlopig aantal uit de nieuwsbrief over watervogeltellingen van mei 2016 van Sovon). Vanaf het seizoen 2003/04 wordt de Waddenzee in deze rapporten aangeduid als 'Waddengebied'. Het merendeel van deze rapporten staat op de website van Sovon. De auteur is sedert 1994 coördinator van de tellingen op Schier. De aantallen op Schier zijn ontleend aan de eigen telverslagen. Details over de manier van tellen op Schier staan in Van Loon & Mooser (2005). Een telling op Schier wordt tegenwoordig uitgevoerd door zes tellers. Het Noordzeestrand is niet altijd compleet geteld. Er is gekozen voor het bespreken van de ontwikkelingen in de maanden mei en september omdat van deze beide maanden een flinke reeks tellingen beschikbaar is en om een vergelijking te kunnen maken tussen ontwikkelingen tijdens de voor- en najaarstrek.

Resultaten

Er zijn sedert 1995 in totaal 16 tellingen uit mei en 16 tellingen uit september (tabel 1 en 2, figuur 1). Voor mei zijn de uitersten 209 (1995) en 8.612 (2016) voor Schier en 2.351 (1995) en 29.500 (2015) voor de Waddenzee. Het aandeel vogels in mei op Schier vertoont forse schommelingen (uitersten 4,3% en 22,4%, ongewogen gemiddelde 12,1%). De lage aantallen op Schier in 1995, 2004, 2009 en 2011 zijn uit de vier jaren met een telling van vóór 10 mei. De beide tellingen met zeer hoge aantallen zijn de twee

Figuur 2. Drieteenstrandloper, Schiernonnikoog 2 september 2011 (foto Ana Buren).

jaren met een telling van na 20 mei. Voor september zijn de uitersten 391 (1999) en 2.343 (2012) voor Schier en 3.853 (1995) en 18.146 (2012) voor de Waddenzee. Ook in september vertoont het aandeel vogels op Schier forse schommelingen (uitersten 3,1% en 34,2%, ongewogen gemiddelde 11,5%). Voor september is er geen verband tussen teldatum en aantallen, noch voor Schier, noch voor de Waddenzee.

Uit de gegevens over de verspreiding per deelgebied op Schier komt naar voren dat rond hoogwater meestal het overgrote deel in één of enkele groepen op de uiterste punten van de beide uiteinden van het eiland zit. Zo zaten in mei 2015 slechts 79 Drieteenstrandlopers (1,4% van het totaal) op een traject van 9 km langs het oostelijk deel van de Noordzeekust. Bij de telling in mei 2016 zaten op dit traject 723 vogels (8,4% van het totaal). Tijdens de telweekenden in mei 2015 en in mei 2016 zaten rond laagwater grote groepen van vele honderden foeragerende Drieteenstrandlopers op het wad bij de

Tabel 1. Aantallen Drieteenstrandlopers op Schiernonnikoog en in de Waddenzee bij complete hoogwatertellingen in mei voor de periode 1995-2016.

Datum	Schier	Waddenzee
6 mei 1995	209	2.351
11 mei 2002	1.022	4.684
17 mei 2003	2.328	16.405
8 mei 2004	329	5.560
14 mei 2005	1.111	12.259
13 mei 2006	3.000	13.412
19 mei 2007	1.407	14.851
10 mei 2008	2.298	15.488
9 mei 2009	513	12.004
15 mei 2010	1.388	13.754
7 mei 2011	534	8.338
12 mei 2012	1.689	21.147
11 mei 2013	3.223	16.409
17 mei 2014	1.246	20.289
23 mei 2015	5.807	29.500
21 mei 2016	8.612	?

Tabel 2. Aantallen Drieteenstrandlopers op Schiernonnikoog en in de Waddenzee bij complete hoogwatertellingen in september voor de periode 1995-2015.

Datum	Schier	Waddenzee
10 sept 1995	1.319	3.853
11 sept 1999	391	4.297
8 sept 2002	503	6.287
13 sept 2003	669	11.544
18 sept 2004	1.739	16.026
10 sept 2005	1.179	10.651
9 sept 2006	613	4.806
15 sept 2007	889	11.787
13 sept 2008	1.993	12.184
19 sept 2009	767	6.880
11 sept 2010	482	15.607
17 sept 2011	1.282	13.365
15 sept 2012	2.343	18.146
21 sept 2013	637	7.670
13 sept 2014	1.451	?
19 sept 2015	1.094	?

veerdam. Hier werd op 23 mei 2015 een gekleurde Drieteenstrandloper gezien. De vogel was in augustus 2011 door onderzoekers van het NIOZ op Richel bij Vlieland gevangen en zat op 14 mei 2015 nog in het zuiden van Portugal. De vogel was daarnaast in augustus 2012, in augustus 2013 en in juli 2014 op Griend gezien.

Discussie

Al in het begin van de jaren tachtig was bekend dat Drieteenstrandlopers in de Waddenzee sterk pieken aan het eind van mei. Om dit goed in beeld te krijgen is daarom op 28-30 mei 1983 een speciale telling georganiseerd (Smit 1984). In totaal werden 7.120 vogels geteld (700 op Schier, aandeel 9,8%). Dit totaal is vele malen hoger dan de gemiddeld 1.734 Drieteenstrandlopers (uitersten 581 en 2.474) tijdens zeven tellingen van de Waddenzee in mei in de periode 1979-1990 (uiterste data 2 mei en 18 mei, Zegers & Kwint 1992). De telling in 1983 was op 14 mei en toen werden er 2.300 vogels geteld. Bij zes van de zeven tellingen werden geen Drieteenstrandlopers op Schier geteld (in 1983 werd de soort niet geteld). In die tijd werd op Schier weinig aandacht besteed aan het tellen van vogels langs het strand. Het globale patroon in mei op Schier in de periode 1995-2016 met lage aantallen begin mei en hoge aantallen eind mei past dus prima bij de sterk gepiekte doortrek van deze soort. De waarneming op Schier op 23 mei van een gekleurde vogel die op 14 mei nog in het zuiden van Portugal werd gezien past eveneens perfect bij het trekpatroon van deze soort. De aantallen op Schier in mei 2015 en mei 2016 liggen ver boven het maximum van 2.328 op 17 mei 2003 (Van Loon &

Figuur 3. Drieteenstrandlopers langs de Noordzeekust, Schiermonnikoog 23 april 2010 (foto Ana Buren).

Mooser 2005). Onzekerheden over de volledigheid van oudere tellingen zorgen ervoor dat het moeilijk is heldere uitspraken te doen over de omvang van de toename in de afgelopen decennia van de aantallen in mei.

De tijdreeks voor september vertoont eveneens relatief forse schommelingen. De totalen voor de Waddenzee zijn voor de meeste jaren flink hoger dan die uit 1979-1990 (Zegers & Kwint 1992). In dit rapport staan zes tellingen in september met gemiddeld 1.924 vogels (uitersten 703 en 2.604). Opnieuw zaten er lage aantallen op Schier: een jaar met 95 vogels, twee jaren met 0 vogels en drie jaren waarbij de soort niet werd geteld (een telling met 5 vogels op 2 september 1985 staat ook in dit rapport). Enerzijds kunnen de opnieuw erg lage aantallen op Schier wijzen op (sterke)

Figuur 4. Drieteenstrandlopers langs de Noordzeekust, Schiermonnikoog 16 augustus 2012 (foto Ana Buren).

onderschattingen in die periode. Anderzijds is niet uitgesloten dat het met de onderschatting wel meevalt en dat er toen daadwerkelijk nauwelijks tot geen Drieteenstrandlopers in september op Schier zaten. Zo staat in Smit & Wolff (1981) een maximum van 300 voor september. Verder vermeldt Zwarts (1974) tellingen uit 1971 met relatief flinke aantallen tijdens de najaarstrek: 503 op 30 juli, 300 op 8 augustus, 490 op 29 augustus, 215 op 6 september, 70 op 12 september en 0 op 19 september. Ook voor september is het dus lastig om duidelijke uitspraken te doen over de omvang van de toename op Schier in de afgelopen decennia. Voor Griend zijn de ontwikkelingen wat duidelijker. Hier werden in 2013 en in 2014 tussen eind juli en eind september dagelijkse hoogwatertellingen uitgevoerd. In de eerste helft van september zaten er meestal enkele duizenden vogels (Loonstra *et al.* 2016, maxima van 9.500 op 2 augustus 2013 en 8.900 op 16 augustus 2014). Begin september 2011 ging het om duizenden vogels (Reneerkens *et al.* 2012, getal op een afwijkende manier bepaald, maximum van 5.800 op de hoogwatervluchtplaats op 18 augustus). Deze aantallen staan in geen verhouding tot de situatie tijdens de najaarstrek tot medio 1987 (Veen & Van de Kam 1988). Toen ging het jaarrond om hooguit tientallen exemplaren, met een uitzonderlijk maximum van 450 in oktober 1986. Het aandeel Drieteenstrandlopers op Schier ligt steeds rond de 10%. Dit was ook al het geval bij de tellingen uit het begin van de jaren zeventig. Het is op het moment van het schrijven van dit artikel nog niet in detail bekend hoeveel vogels er in mei 2016 in de Waddenzee zijn geteld. Bij een aandeel van 15% gaat het om 57.000 vogels, bij 25% om 34.000 vogels. Er zijn meerdere verklaringen voor de forse schommelingen in het aandeel vogels op Schier. In de eerste plaats zijn voor Drieteenstrandlopers belangrijke gebieden niet altijd geteld. Daarnaast zullen zowel op Schier als elders in de Waddenzee af en toe (grote) groepen zijn gemist. Van Schier zijn voorbeelden van grote groepen die slechts met veel moeite werden ontdekt. Verder is niet duidelijk of de verspreiding in mei over de Waddenzee altijd evenredig is. Tot slot beschrijven Kempf *et al.* (2015) diverse nieuwe locaties in de Duitse Waddenzee die werden gebruikt door overtuigende wadvogels, waaronder soms forse aantallen Drieteenstrandlopers. Het is niet uitgesloten dat vergelijkbare vliegtuigtellingen boven de Nederlandse Waddenzee eveneens nieuwe -tijdelijke-zandeilandjes lokaliseren die af en toe worden gebruikt door flinke aantallen Drieteenstrandlopers.

Slotwoord en blik vooruit

Dit artikel is een kort overzicht van enige ontwikkelingen in aantallen Drieteenstrandlopers op Schier en in de Waddenzee. De belangrijkste conclusie is dat de hoge aantallen op Schier in mei 2015 en mei 2016 te verklaren zijn door twee elkaar versterkende factoren: het late tijdstip in mei van deze beide tellingen en een forse toename in de afgelopen decennia van de aantallen in de Waddenzee. Er lijken daarnaast geen grote veranderingen te zijn opgetreden in het

aandeel vogels dat verblijft op Schier. Wel zitten er tegenwoordig regelmatig grote groepen op het wad langs de vastelandskust van Fryslân en Groningen, onder andere rond het Lauwersmeer. Hierover is nog nauwelijks iets gepubliceerd. Tot slot hebben Loonstra *et al.* (2016) voor de najaarstrek uitgerekend dat als gevolg van doorstroming tot driemaal zoveel vogels als het maximum gebruik maken van de gebieden rond Griend. Het is vooralsnog niet bekend of er ook in mei sprake is van (sterke) doorstroming.

Dankwoord

Veel dank aan alle medewerkers aan de tellingen op Schier in mei en september: Marc van der Aa, Jeroen Breidenbach, Symen Deuzeman, Sjoerd Dirksen, Klaas van Dijk, Oebele Dijk, Arne Hegemann, Menno Hornman, Peter van Horssen, Alwin van Lubeck, Gerrit Krottje, Frank Majoor, Pim de Nobel, René Oosterhuis, Wim Penning, Leon Peters, Marten Sikkema, Aart van der Spoel, Holmer Vonk, Michiel van der Weide, Frank Willems en Erik van Winden. Natuurmonumenten wordt bedankt voor de terreinvergunningen, Sovon voor de coördinatie van de tellingen. Verder dank aan Ana Buren voor de foto's en Peter van Horssen en Rob Mooser voor commentaar op een eerdere versie van dit artikel.

Literatuur

- Boere, G. & P. Zegers, 1974.** Wadvogeltelling in het Nederlandse Waddengebied in juli 1972. *Limosa* 47: 23-28.
- Boere, G. & P. Zegers, 1975.** Wadvogeltellingen in het Nederlandse Waddengebied in april en september 1973. *Limosa* 48: 74-81.
- Kempf, N., K. Günther & V. Fritz, 2015.** Rastvögel auf Sandinseln im schleswig-holsteinischen Wattenmeer im Mai und September 2012. *Vogelwelt* 135: 167-183.
- Loon, A. van & R. Mooser, 2005.** Vogels van Schiermonnikoog. Uniepers, Abcoude.
- Loonstra, A., T. Piersma & J. Reneerkens, 2016.** Staging duration and passage population size of Sanderlings in the western Dutch Wadden Sea. *Ardea* 104: 49-61.
- Reneerkens, J., J. Loonstra, B. Spaans & T. Piersma, 2012.** Grote aantallen Drieteenstrandlopers uit allerlei windstreken bij Griend, nazomer 2011. *Limosa* 85: 73-79.
- Smit, H., 1984.** Voorjaarstelling van Drieteenstrandloper in het Waddengebied. *Limosa* 57: 113-115.
- Smit, C. & W. Wolff, 1981.** Birds of the Wadden Sea. Balkema, Rotterdam.
- Veen, J. & J. van de Kam, 1988.** Griend vogeleiland in de Waddenzee. Terra, Zutphen.
- Zegers, P. & N. Kwint, 1992.** Vogeltellingen in het Nederlandse deel van het Waddengebied 1979-90. Rapport, Sovon, Beek-Ubbergen.
- Zwarts, L., 1974.** Hoogwatertellingen 1968 t/m 1971. Schierboek 5: 24-59.

Klaas van Dijk
Vermeerstraat 48
9718 SN Groningen
klaas.vdijk@hetnet.nl